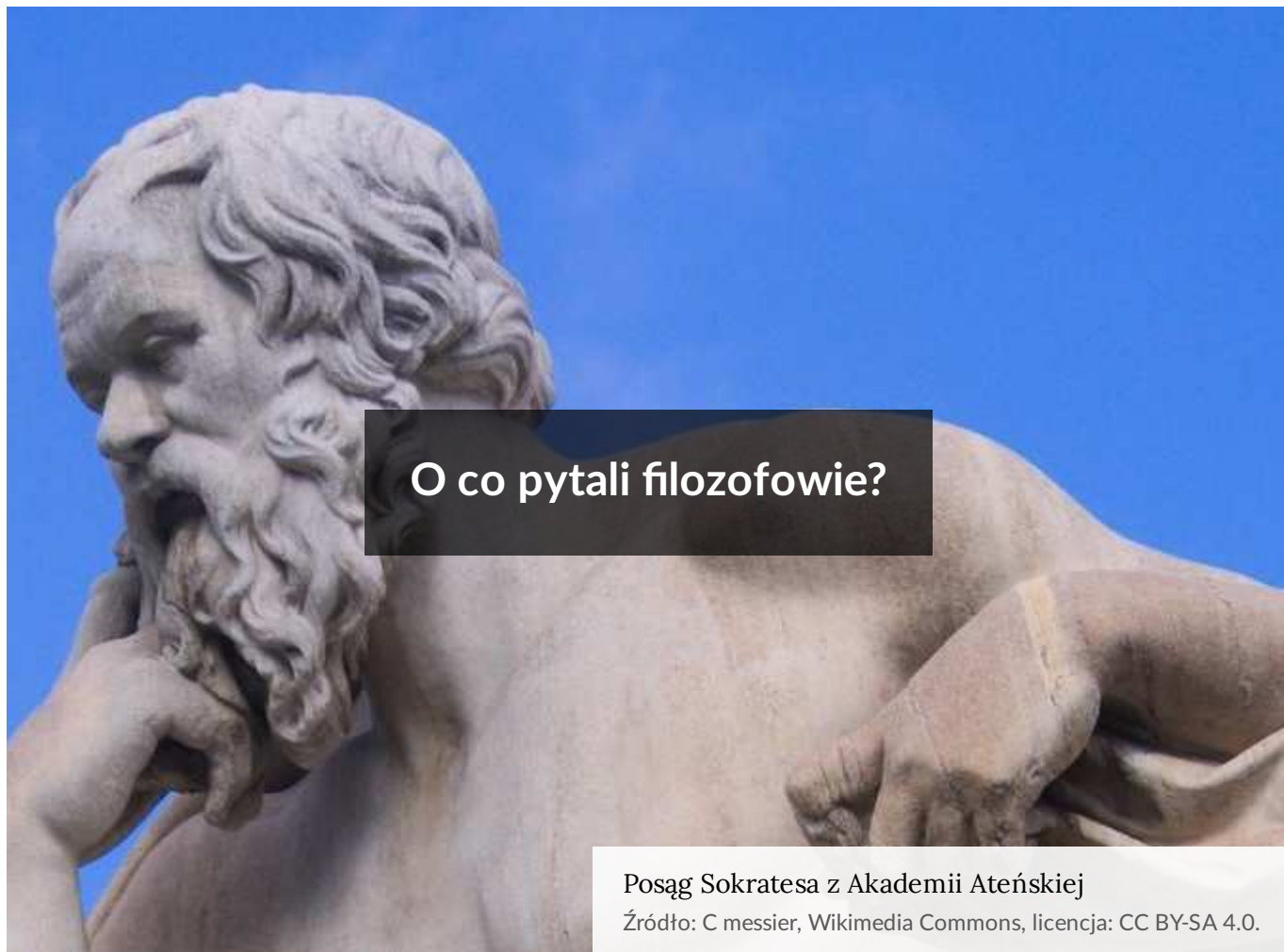

O co pytali filozofowie?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

O co pytali filozofowie?

Posąg Sokratesa z Akademii Ateńskiej

Źródło: C messier, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Jak narodziła się filozofia? Czy różniła się od myślenia mitologicznego?

Mity ukazywały ponadczasową prawdę o ludzkiej naturze, jednak nie wyjaśniały natury świata. Poszukiwanie *arché*, czyli pierwszej zasady rządzącej zjawiskami świata, należało już do filozofii. Pierwsi starożytni myśliciele, jońscy filozofowie przyrody, poszukiwali jej w żywiołach wody, ognia i powietrza. Uznając, że poznanie zmysłowe nie daje wiedzy pewnej, greccy „miłośnicy mądrości” starali się dotrzeć do istoty rzeczy na drodze rozumowania. Sokrates jako pierwszy zaczął zastanawiać się nad tym, co tworzy istotę człowieczeństwa, nad ludzką duszą, rozumem i osobowością.

Twoje cele

- Wskażesz różnice między filozoficznym a mitycznym sposobem myślenia o świecie.
- Poznasz postaci pierwszych filozofów i najważniejsze koncepcje filozoficzne starożytnej Grecji.

- Przeanalizujesz, jak zmieniał się obszar zainteresowań filozofii starożytnej.

Przeczytaj

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DRuo6WZol>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie dźwiękowe lekcji Mityczny sposób myślenia o świecie.

Mityczny sposób myślenia o świecie

Filozofia wyłoniła się ze świata, w którym najpierw rządził [mit](#) i myślenie mityczne. Dzięki ocalałym do dzisiaj różnym mitologiom wiemy, czym takie myślenie się charakteryzowało. Dążyło ono do wytłumaczenia świata i nadania mu głębokiego sensu, który byłby również wyjaśnieniem istnienia człowieka i jego miejsca w świecie. Wedle tego myślenia światem rządzą oczywiście bogowie – tak liczni, iż każdemu zjawisku przyrody, miejscu, istotom odpowiadał jakiś bóg oraz inne moce, które należało oswoić i przebłagać, by nie czyniły człowiekowi krzywdy. Mity tłumaczyły wszystkie ważniejsze wydarzenia w życiu ludzkim – narodziny, miłość, chorobę, śmierć – poprzez opowieść o pierwszym, wzorcowym wydarzeniu, które dokonało się u początków czasu (a zatem jest teraz bezczasowe) i w miejscu wyróżnionym jako środek świata. Wszyscy ludzie są, jacy są, rodzą się, kochają i umierają, ponieważ powtarzają mityczny wzór.

Alexander Dmitrievich Litovchenko, *Charon przewożący dusze przez Styks*, 1861

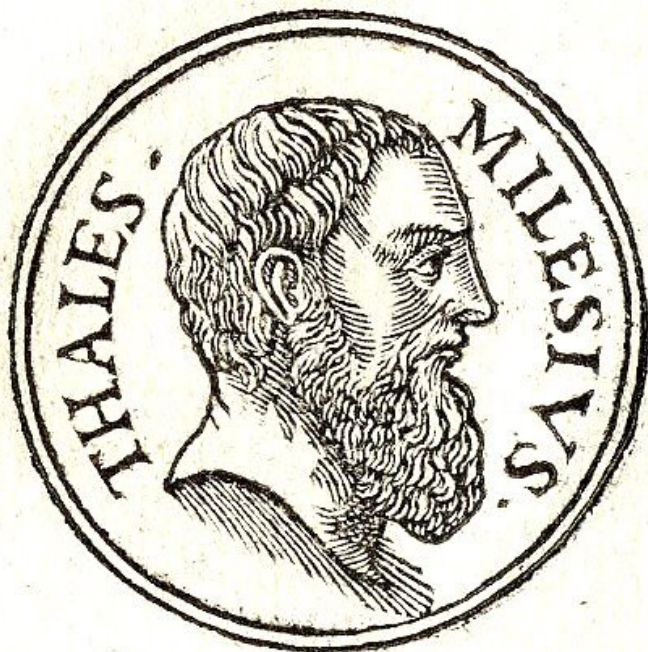
Źródło: domena publiczna.

Mity nie opisywały rzeczywistej budowy świata, nie wnikały też w ludzką psychologię. Człowiek nie był w nich jednostką wyjątkową, lecz przedstawicielem gatunku, który tłumaczył zachowania niezliczonych jednostek. Ponieważ w mitach najważniejszy jest sens świata i człowieka, a nie rzeczywisty mechanizm funkcjonowania określonych wydarzeń, mity nie utraciły do dzisiaj swej aktualności. W poetycki sposób przekazują ważne prawdy o naturze człowieka i świata – wyjaśniają, dlaczego człowiek kocha i zabija, cierpi i nienawidzi.

Filozofia jako sposób wyjaśniania świata

Filozofia jest zupełnie innym niż mityczny sposobem myślenia o świecie. Pojawia się ona w starożytnej Grecji niemal 600 lat przed narodzeniem Chrystusa. Pierwszym myślicielem, którego tradycja nazwała filozofem, był **Tales z Miletu**, miasta w Azji Mniejszej (dzisiejsza Turcja), zwanej też Jonią.

Tales i jego następcy nie pytali o rzeczy poszczególne czy o jakiś wycinek rzeczywistości (tak czynią nauki), lecz o świat w całości. Przyjmowali przy tym, iż cały świat jest światem fizycznym,

Talesa interesowało pytanie o to, co jest zasadą świata, czyli dzięki czemu utrzymuje się on w swym istnieniu.

Źródło: domena publiczna.

światem przyrody i niczego poza nim nie poszukiwali (takie stanowisko nazywamy [materializmem](#)). Był dla nich przedmiotem zdziwienia – dlaczego i dzięki czemu w ogóle istnieje? Te pytania rodziły się z obserwacji świata, ale obserwacji szczególnej, pragnącej dotrzeć do ukrytej istoty rzeczy. Taka pogłębiona obserwacja świata zmysłowego (czyli świata życia codziennego) dowodziła przede wszystkim, że wiedza zmysłowa nie jest pewna, że jest przyczyną wielu złudzeń i błędów, a ponadto, że wiedzy o świecie należy poszukiwać w inny niż zmysłowy sposób. Tym innym sposobem, „wynalezionym” przez Greków, jest

rozumowanie, dzięki któremu można dotrzeć do zasady rządzącej funkcjonowaniem świata. Tę zasadę – stałą i niezmienną, rządzącą przemianami w świecie zjawisk – Grecy nazywali *arché*. To również początek i podstawa wszystkich tych przemian. Filozofia jako sposób rozumnego wyjaśniania świata jest w stanie do tej zasady dotrzeć.

Filozofia, jak z tego wynika, rezygnuje z wyjaśnień mitycznych i magicznych. Nie docieka, jakie magiczne siły kierują kataklizmami natury, pyta raczej o sposób istnienia świata. W poszukiwaniu odpowiedzi nie odwołuje się do ludzkich emocji (np. lęku przed nieznanym), lecz – zachowując dystans wobec świata – bada go chłodnym rozumem.

Veloso Salgado, *Początki nauki*, 1906.

Źródło: domena publiczna.

Dalsze badania filozoficzne wyciągnęły konsekwencje ze wspomnianego braku zaufania do zmysłów i postawiły brzemienne w skutki pytanie: co w takim razie naprawdę istnieje? Zakwestionowanie świadectwa zmysłów prowadziło do wniosku, że świat poznawany zmysłami nie jest światem ani jedynym, ani tym bardziej – jedynym prawdziwym. Dlaczego? Ponieważ w świecie tym nie ma niczego stałego, wszystko, co istnieje, ulega nieustannym przemianom, powstaje i ginie, jest zatem niedoskonałe. Porządek świata, ład, nazywany przez Greków kosmosem, jest natomiast niezmienny i doskonały, ale znajduje się niejako poza światem bezpośrednio nam znanym.

Słownik

arché

(łac. *arcus* – początek, zasada, podstawa) termin wprowadzony do filozofii najprawdopodobniej przez Anaksymandra z Miletu, oznaczający źródło, początek, prapoczątek, przyczynę (głównie materialną) całości bytu, budulec rzeczywistości, ale jednocześnie niezmienną zasadę (naturę) istnienia; wokół problemu *arché* koncentrował się początkowy okres rozwoju starożytnej filozofii greckiej, od Talesa po Arystotelesa

materializm

(łac. *materialis* – materialny, dotyczący materii jako przeciwieństwa formy) pogląd ontologiczny uznający materię za jedyny realnie istniejący byt, wobec którego zjawiska psychiczne mają charakter drugorzędny

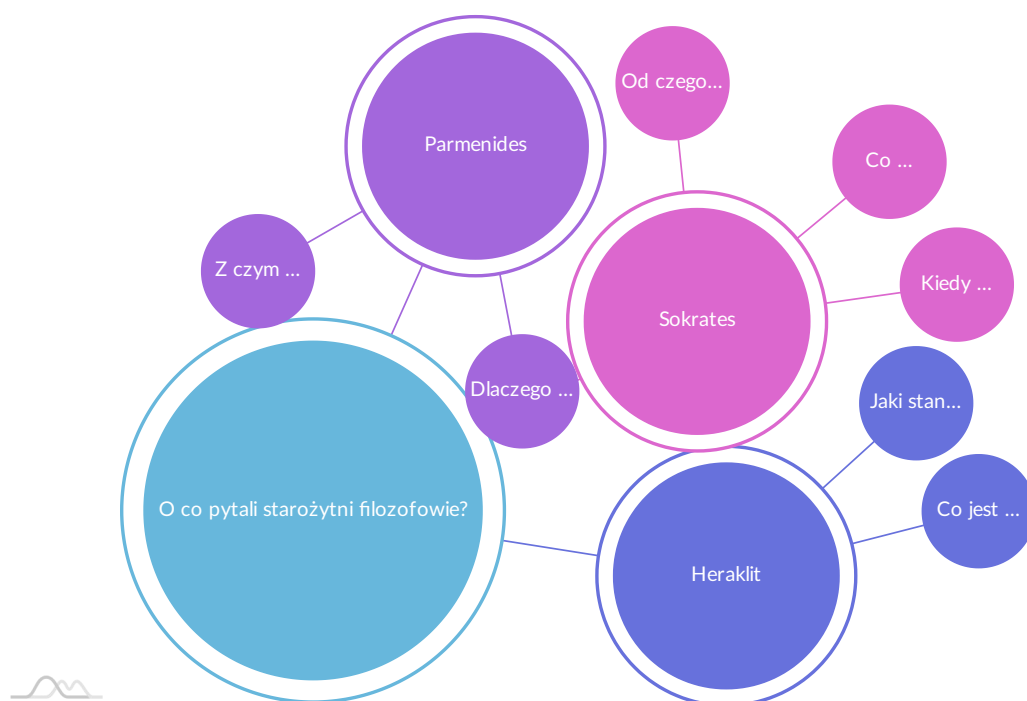
mit

(gr. *mýthos* – opowieść, narracja) obecna w kulturze od wielu wieków opowieść tłumacząca – w sposób wyobrażeniony – genezę, zasady funkcjonowania i porządku świata; początkowo mity były przekazywane ustnie, a następnie zostały spisane i w tej formie przetrwały do dzisiaj; pod względem tematyki mity dzielimy na: teogoniczne (o bogach), kosmogoniczne (o początku świata), genealogiczne (o rodach) i antropogeniczne (o pochodzeniu człowieka)

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Na podstawie multimedium uzupełnij mapę myśli. Zamieść w niej odpowiedzi na filozoficzne pytania, których udzieliliby Heraklit, Parmenides oraz Sokrates.

Polecenie 2

Korzystając z multimedium oraz uzupełnionej mapy myśli stwórz notatkę, w której własnymi słowami opisziesz najważniejsze koncepcje filozoficzne wybranego myśliciela.

1

Heraklit

Pierwszym filozofem pochodzącym z Jonii, który podkreślał nieustanną i istotową zmienność zmysłowego świata, był Heraklit (działał ok. 500 r. p.n.e.). Często wypowiadał się w metaforycznych i niejednoznacznych aforyzmach, np. „Złe i dobre jest toż samo”. Jego zdaniem podstawową substancją świata, podłożem wszelkich przemian jest ogień. Nie niszczy on, lecz przemienia – wszystko rodzi się ze śmierci czegoś innego. Każdy stan spotykany w tym świecie jest jednością wynikającą z połączenia przeciwieństw – tak jak w cięciwie łuku występuje napięcie przeciwstawnych dążeń. Do łączenia się ich dochodzi dzięki stałej wojnie wszystkiego ze wszystkim. W takim świecie dominuje nieustanna zmiana, nic nie istnieje w sposób trwały. Heraklit jest autorem słynnego powiedzenia:

Nie można wejść dwa razy do tej samej rzeki, gdyż (swą wodę) rozprasza i znów skupia, przychodzi i odchodzi – ciągle przepływa inna. [...] Słońce jest nowe co dnia.

2

Parmenides

Eleaci - filozofowie pochodzący z Elei, miasta w południowej Italii - uważali, że to, co się zmienia, w ogóle nie istnieje. Istnieje natomiast byt niezmienny i nieruchomy, doskonały, którego nikt jeszcze nie odkrył żadnym ze zmysłów. Najważniejszym przedstawicielem tej grupy był Parmenides. Odrzucał on zmienną wielość rzeczy zmysłowych, uważał je za złudzenie, sądził natomiast, iż naprawdę istnieje tylko Jedno – doskonałe, niezmienne. Dokonał bardzo ważnego dla późniejszych dziejów filozofii utożsamienia – uznał mianowicie, iż Jedno istnieje, ponieważ możemy o nim pomyśleć. Istnienie czegoś było zatem dla niego tożsame z myśleniem o tym czymś. Schemat jego rozumowania był następujący: myślenie jest zawsze o czymś, wymaga zatem istnienia przedmiotów poza sobą. Przedmioty te, jeśli mamy o nich myśleć, muszą istnieć zawsze – zmiana zatem nie istnieje, ponieważ to, co się zmienia, zaczyna istnieć lub przestaje istnieć, byt

natomiast jest zawsze.

Poglądy Parmenidesa stanowią skrajność rozwijaną potem przez jego następców i kontynuatorów. Np. Zenon z Elei wymyślał absurdalne dowody na to, że ruch jest niemożliwy. Jego filozofia dała jednak ważny impuls do dalszych dociekań na temat natury rzeczywistości – eleaci odrzucili całkowicie świat zmysłów na rzecz istnienia czysto myślowego, rozumowego; Platon, który przyszedł po nich, również uznał świat poznawalny rozumem za najważniejszy, nie odmówił jednak istnienia światu zmysłowemu.

3

Zmiana przedmiotu zainteresowania greckiej filozofii

Zanim jednak pojawił się Platon, w filozofii greckiej dokonał się ważny przełom – dzięki sofistom i Sokratesowi. Przełom ten wiązał się ze zmianą przedmiotu zainteresowania greckiej filozofii – oto w jej centrum stanął teraz człowiek i problematyka moralna. Nie stało się to nagle i niespodziewanie, refleksja filozoficzna Greków zawsze obejmowała nie tylko kosmos, ale i człowieka w kosmosie, niemniej jednak teraz zmiana była znacząca. Jej źródłem był gwałtowny rozwój demokracji w Atenach i rosnące zapotrzebowanie na wykształconych obywateli będących w stanie przejąć ster rządów. Jedną z najważniejszych umiejętności stała się sztuka przekonywania współobywateli do własnych koncepcji i poglądów oparta na znajomości psychologii i natury ludzkiej.

4

Sofiści

Na to zapotrzebowanie w II połowie V w. odpowiedzieli sofisci – zawodowi filozofowie i nauczyciele retoryki. Podróżowali oni po całej Grecji, sprzedając swe umiejętności. Nade wszystko cenili skuteczność działania. W kwestiach dla filozofii najważniejszych – sposobu istnienia świata i zasad jego funkcjonowania – przyjęli stanowisko sceptyczne, twierdząc, iż nie mogą się na ten temat wypowiadać. Słynne stało się powiedzenie najwybitniejszego sofisty Protagorasa (ur. ok. 500 r. w Abderze):

O bogach nie mogę wiedzieć ani czy istnieją, ani czy nie istnieją, ani też jaka jest ich istota i jak się pojawiają. Wiele bowiem rzeczy stoi na przeszkodzie, aby można było coś o tym wiedzieć: niemożliwość odpowiedniego doświadczenia zmysłowego i krótkość ludzkiego żywota. [...] Człowiek jest miarą wszystkich rzeczy, istniejących, że istnieją, i nieistniejących, że nie istnieją.

W konsekwencji dla sofistów każdy człowiek może orzekać, co jest, a co nie jest prawdziwe – prawda obiektywna nie istnieje. Nie znaczy to jednak, że w związku z tym wszystko jest dozwolone – sofisci uważali, że w konsekwencji braku prawdy absolutnej oraz kryteriów dobra i zła to większość decyduje o tym, co słuszne i w co należy wierzyć. Twierdzili zatem, że bogowie być może nie istnieją, lecz racje państwowe nakazują wiarę w nich.

5

Platon

Platon nie mógł darować sofistom ich sceptycznej postawy oraz tego, że nauczali dla pieniędzy. Sam był bogatym arystokratą i uważał filozofię za czynność całkowicie bezinteresowną.

6

Sokrates

Sokrates (V/IV w. p.n.e.), mistrz i nauczyciel Platona, spierał się z sofistami. Nie zostawił po sobie żadnych pism, jego filozoficzna działalność polegała na nieustannych rozmowach prowadzonych często z przypadkowymi osobami w publicznych miejscach Aten. Sokrates nie zgadzał się z wątpleniem sofistów, lecz skorzystał ze zwrotu, jakiego dokonali – jego również będzie interesował przede wszystkim człowiek, w dalszej kolejności świat. Trzeba zaczynać od poznania samego siebie, potem dopiero można poszukiwać istoty wszystkich innych rzeczy – powiadał Sokrates. O sobie mówił skromnie:

Bo z nas dwóch żaden zdaje się nie wie o tym, co piękne i dobre, ale jemu się zdaje, że coś wie, choć nic nie wie, a ja, jak nic nie wiem, tak mi się nawet i nie wydaje. Więc może o tę właśnie odrobinę jestem od niego mądrzejszy, że jak czego nie wiem, to i nie myślę, że wiem.

Sokratesowe "wiem, że nic nie wiem" zrobiło karierę, choć nie wszyscy dobrze rozumieją sens tego powiedzenia. Sokratesowi chodziło o to, że przyznanie się do niewiedzy otwiera człowieka na przyjęcie prawdy, a raczej na wspólne dochodzenie do niej. Prawda kryje się w istocie każdej rzeczy, ale dotarcie do niej nie jest rzeczą prostą. Sokrates zasłynął w dziejach myśli dzięki stwierdzeniu, że ludzie postępują w życiu źle wtedy tylko, gdy nie wiedzą, że czynią zło. Chodziło mu przy tym o wiedzę głęboką, która równa się duchowej przemianie. Nie ma jej np. przestępca, choć z pozoru wie on, co robi. Jednak gdy zabija, nie ma pojęcia, czym jest życie ludzkie, nie wie, że w sposób nieodwracalny zakłóci porządek świata.

Rafael Santi *Szkoła Ateńska*, 1509–1511

Źródło: domena publiczna.

Ćwiczenie 1

Połącz wypowiedzi z ich autorami.

Protagoras

„Bo z nas dwóch żaden zdaje się nie wie o tym, co piękne i dobre, ale jemu się zdaje, że coś wie, choć nic nie wie, a ja, jak nic nie wiem, tak mi się nawet i nie wydaje. Więc może o tę właśnie odrobinę jestem od niego mądrzejszy, że jak czego nie wiem, to i nie myślę, że wiem.”

Sokrates

„Nie można wejść dwa razy do tej samej rzeki, gdyż (swą wodę) rozprasza i znów skupia, przychodzi i odchodzi – ciągle przepływa inna. [...] Słońce jest nowe co dnia.”

Heraklit

„O bogach nie mogę wiedzieć ani czy istnieją, ani czy nie istnieją, ani też jaka jest ich istota i jak się pojawiają. Wiele bowiem rzeczy stoi na przeszkodzie, aby można było coś o tym wiedzieć: niemożliwość odpowiedniego doświadczenia zmysłowego i krótkość ludzkiego żywota. [...] Człowiek jest miarą wszystkich rzeczy, istniejących, że istnieją, i nieistniejących, że nie istnieją.”

Ćwiczenie 2

Wskaż stwierdzenia, które przedstawiają podglądy sofistów.

☐ Większość powinna decydować o tym, co jest słuszne i w co należy wierzyć.

☐ Za pomocą poprawnie przeprowadzonego rozumowania z łatwością można dowieść istnienie bogów.

☐ Każdy człowiek może orzekać, co jest, a co nie jest prawdziwe.

☐ Istnieje prawda absolutna oraz obiektywne kryteria dobra i zła.

Ćwiczenie 3

Wybierz, który ze sposobów myślenia o świecie w starożytnej Grecji, opisują poniższe stwierdzenia.

Sposób myślenia	Filozoficzny sposób myślenia o świecie	Mityczny sposób myślenia o świecie
Dąży do wytłumaczenia świata i nadania mu głębokiego sensu, który byłby również wyjaśnieniem istnienia człowieka i jego miejsca w świecie.	☐	☐
Szuka odpowiedzi na pytania o sposób istnienia świata, nie odwołując się do emocji, lecz zachowując dystans, bada świat rozumem.	☐	☐
Neguje wiedzę zmysłową, jako źródło poznania prawdy o świecie.	☐	☐
W poetycki sposób przekazuje ważne prawdy o naturze człowieka i świata	☐	☐

Audiobook

Polecenie 1

Na podstawie audiobooka wyjaśnij, na czym polega idealizm Platona.

Polecenie 2

Na podstawie audiobooka wyjaśnij, na czym polega wizja państwa opisana przez Platona. W swojej wypowiedzi uwzględnij odpowiedź na pytania:

- Kto sprawował władzę w państwie? Kim musiały być te osoby?
- Na jakie dwie grupy dzielą się podwładni?
- Jakie zasady miały obowiązywać strażników?
- Jak powinna być wychowywana młodzież i kto powinien czuwać nad jej wychowaniem?

Polecenie 3

Wyraź swoją opinię na temat zaproponowanej przez Platona koncepcji państwa. Odwołaj się do zawartego w audiobooku stwierdzenia, że doświadczeniach totalitaryzmu w XX w. platońska utopia wydaje się przerażająca.

Platon (427–347 p.n.e.), uczeń Sokratesa, jest obok Arystotelesa największym filozofem w dziejach. Sformułował on większość pytań, na które ludzkość do dzisiaj stara się odpowiedzieć. Człowieka określił jako istotę, która wykracza poza swą naturę i poszukuje Absolutu, świat poznawany zmysłami zaś jako zależny od wyższego świata idei uchwytnych jedynie rozumem. Nasz świat codzienny istnieje dlatego, że jest odbiciem, „cieniem” świata idealnego (tzn. składającego się z idei). W każdej rzeczy tkwi istota, czyli idea tej rzeczy; pomiędzy nią a jej wzorem zachodzi stosunek partycypacji, czyli uczestniczenia. Tylko dzięki temu stosunkowi rzeczy zmysłowe mają odrobinę bytu.

W świecie idei istnieje jedna idea jakiejś rzeczy; w świecie zmysłowym istnieje wiele realizacji tej idei – tam zatem jest jedność bytowa, tu – wielość. Tu nic nie jest idealne, lecz dąży do tego, by ideał osiągnąć. Idea jest niematerialna, poznawalna tylko wtedy, gdy o niej myślimy. Jest również wieczna i niezmienna, podczas gdy rzeczy zmysłowe powstają i giną. Idea zatem jest doskonała, czego nie można powiedzieć o naszym świecie.

Tym poziomom bytu odpowiadają różne poziomy poznania. Wiedzę pewną i prawdziwą mamy tylko o świecie idei; świat codzienny poznajemy dzięki zmysłom i przypuszczeniom opartym na świadectwie zmysłów, dlatego możemy nazwać ją jedynie mniemaniem. Nie znaczy to, że świat zmysłów i wiedza o nim to tylko jakaś złuda – świat zmysłowy istnieje, ale istnieje o tyle tylko, o ile odbija, odzwierciedla wyższy świat idei. Taki pogląd nazywamy idealizmem.

W świecie idei istnieje hierarchia – np. idea krzesła stoi niżej niż idea sprawiedliwości. Najwyżej usytuowana jest idea Dobra, tuż za nią znajduje się Piękno i Prawda. W świecie idealnym nie ma idei zła. Zło pojawia się w świecie materialnym przede wszystkim za sprawą wielości, niejako rozpadu jednej idei na jej mnóstwo realizacji, a także za sprawą człowieka, którego dusza obok części roztropnej posiada także część pożądlivą będącą źródłem zła moralnego.

Powstaje jednak pytanie zasadnicze: dlaczego powstał świat zmysłowy, dużo przecież gorszy od świata idei? Czy idea Dobra sobie samej nie wystarczała? Materia – pojmowana jako coś bardzo nieokreślonego, jeszcze bezkształtnego, podłoże możliwych kształtów – była zdaniem Platona odwieczna, podobnie jak idee. W materii dokonywały się ruchy chaotyczne i nieuporządkowane, ku niczemu

dobremu nieprowadzące. Dobro obserwowało materię uważnie i dlatego właśnie, że było Dobrem, wtargnęło w materię, by jej ruchom nadać kierunek i uporządkowanie. To wtargnięcie dokonało się dzięki Demiurgowi (Twórcy), Boskiemu Umysłowi, który wpatrując się w idealny wzór, stworzył świat zmysłowy. Aspekt kosmologiczny (stworzenia świata) raz jeszcze pozwolił podkreślić Platonowi zależność bytową świata zmysłowego od świata idei.

Platon zasłynął nie tylko dzięki swej teorii idei, lecz także dzięki pierwszej w świecie utopii państwa. Utopia ta po doświadczeniach totalitaryzmu w XX w. wydaje się nam przerażająca, dla Platona jednak oznaczała wyrwanie się z pułapek, jakie jego zdaniem zastawiała na rozumnych obywateli demokracja. Platon demokracji nie lubił. W swej koncepcji państwa rządy powierza grupie strażników, którzy muszą być filozofami – ma to gwarantować rozumne rządzenie krajem. Podwładni dzielą się na dwie grupy – żołnierzy i zwykły lud.

Strażników obowiązują szczególne zasady, które mają zapewnić czystość tej grupy – chodzi o rodzaj komunizmu, wspólnoty dóbr i rodzin, a raczej braku dóbr i rodzin. Platon chce doprowadzić do zaniku własności prywatnej, by dominował duch społeczny, temu samemu celowi ma służyć wspólnota żon i dzieci. Wspólnota żon umożliwia dobór partnerów na zasadzie najlepszego materiału genetycznego, wspólnota dzieci ma pobudzać uczucia szacunku dla starszych (każdy z nich może być ojcem lub matką).

Platon kładł szczególny nacisk na wychowanie młodzieży w obrębie tej grupy. Nikt nie ma tu prawnego ojca, tak więc państwo decyduje o każdym kroku młodego człowieka, również państwo określa jego przyszłość, kierując się abstrakcyjnym dobrem jego obywateli. W imię tego dobra państwo może także używać kłamstwa jako uprawnionego środka. Młodzież winna unikać złych wpływów literatury, muzyki i dramatu, czyli sztuki w ogólności. Sztuka uczy egoizmu, podważa autorytety, pobudza i kształtuje indywidualne uczucia. Wszystko to jest sprzeczne z ideą państwa. Sztuka jest również sprzeczna z teorią rzeczywistości i teorią idei Platona, ponieważ jako naśladownictwo (*mimesis*) rzeczywistości zmysłowej jest naśladownictwem naśladownictwa, a więc nic nie jest warta. Poety nie da się wychować ani naprawić, ponieważ poetą się jest z wyroku Muz, z konieczności, a nie z rzemiosła. Poeta musi robić, co robi, dlatego należy po prostu wygnąć go z idealnego państwa.

Gdyby Platon pozostawił po sobie jedynie *Państwo* lub gdyby wszystkie inne jego dzieła zaginęły w zawierusze dziejów, pamiętalibyśmy go dzisiaj jako ojca cenzury i najstraszliwszego totalitaryzmu państwowego. Na szczęście kojarzy się on nam przede wszystkim z idealizmem oraz nieustannym dążeniem do Prawdy, Dobra i Piękna.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: O co pytali filozofowie?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wskazuje różnice między filozoficznym a mitycznym sposobem myślenia o świecie;
- poznaje postaci pierwszych filozofów i najważniejsze koncepcje filozoficzne starożytnej Grecji;
- dokonuje analizy zmian w obszarze zainteresowań filozofii starożytnej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- plakat lub prezentacja;
- quiz.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel poleca uczniom, aby na podstawie dowolnych źródeł wyszukali wiadomości na temat postaci pierwszych filozofów i najważniejszych koncepcji filozoficznych starożytnej Grecji. Na tej podstawie mogą przygotować prezentację multimedialną lub plakat (do wyboru).

Faza wprowadzająca:

1. Chętni uczniowie prezentują prace przygotowane przed lekcją. Plakaty zostają powieszone w widocznym miejscu w klasie.
2. Nauczyciel udostępnia uczniom e-materiał i wprowadza ich w temat lekcji, nawiązując do wcześniejszej prezentacji związanej z pierwszymi filozofami i najważniejszymi koncepcjami filozoficznymi.
3. Nauczyciel dyskutuje z uczniami na temat słowa *filozofia*. Prosi uczniów o podanie ich definicji tego wyrazu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca w grupach z tekstem e-materiału.** Uczniowie na podstawie przeczytanego tekstu, informacji zawartych na ilustracji interaktywnej (multimedium bazowe) oraz wcześniejszych prezentacji układają pytania do quizu dla innych grup. Następnie nauczyciel wraz z uczniami określa zasady rywalizacji i punktowania dobrych odpowiedzi (np. gra na czas lub na liczbę poprawnych odpowiedzi).
2. **Quiz.** Nauczyciel lub wybrany uczeń dba o prawidłowy przebieg quizu zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami. Nauczyciel nagradza zwycięską drużynę, np. ocenami z aktywności.
3. Uczniowie indywidualnie pracują nad zestawem poleceń i ćwiczeń z sekcji „Ilustracja interaktywna”. Następnie przedstawiają na forum klasy wyniki swojej pracy.

4. Uczniowie przechodzą do sekcji „Audiobook”. Nauczyciel odtwarza nagranie zamieszczone w tej części lekcji. Uczniowie dobierają się w pary i wspólne opracowują odpowiedzi na polecenia z sekcji. Chętne osoby odczytują swoje propozycje.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie podają słowa klucze, które będą podsumowaniem wiedzy nabytej podczas zajęć (np. mit, filozofia, myślenie mityczne, materializm, arché, koncepcje filozoficzne, idealizm Platona). Uzasadniają podawane przez siebie określenia.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Poszukaj w różnych źródłach informacji na temat Platona. Przygotuj pokaz slajdów związany z tą postacią oraz założeniami filozoficznymi Platona.

Materiały pomocnicze:

- Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może skorzystać z multimedium do podsumowania lekcji.